Ekonomide Yeni Dönüşümler Işığında Makro İktisadi Politikalar ve Uygulamalar

Editörler: Prof. Dr. Harun BAL
Prof. Dr. Ahmet Yılmaz ATA

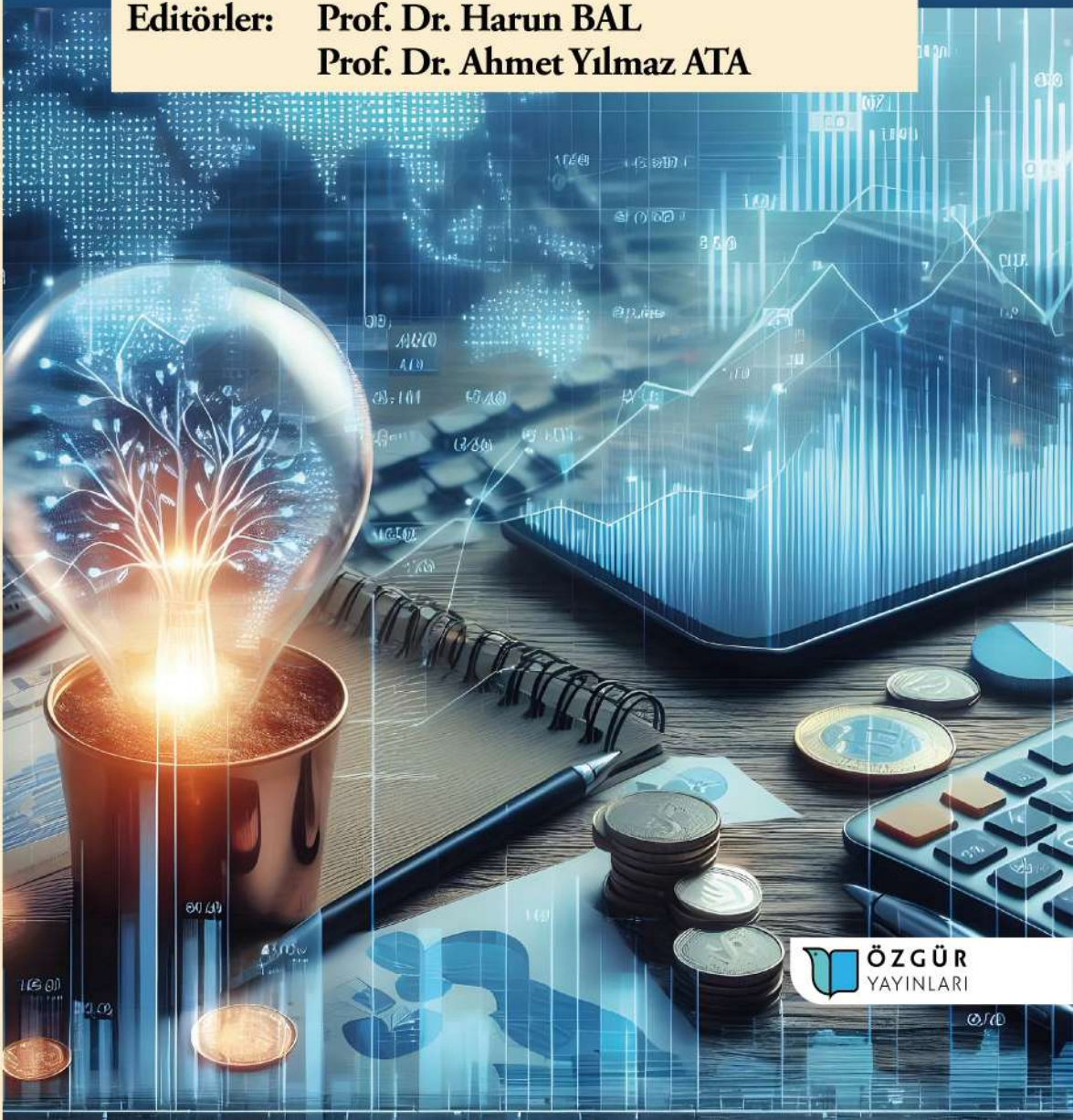

ÖZGÜR YAYINLARI

Published by
Özgür Yayın-Dağıtım Co. Ltd.
Certificate Number: 45503

15 Temmuz Mah. 148136. Sk. No: 9 Şehitkamil/Gaziantep
+90.850 260 09 97
+90.532 289 82 15
www.ozguryayınlari.com
info@ozguryayinlari.com

Ekonomide Yeni Dönüşümler Işığında Makro İktisadi Politikalar ve Uygulamalar

Editörler: Prof. Dr. Harun BAL • Prof. Dr. Ahmet Yılmaz ATA

Language: Turkish-English
Publication Date: 2025
Cover design by Mehmet Çakır
Cover design and image licensed under CC BY-NC 4.0
Print and digital versions typeset by Çizgi Medya Co. Ltd.

ISBN (PDF): 978-625-8554-64-9

DOI: https://doi.org/10.58830/ozgur.pub1115

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/ This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

Suggested citation:
Bal, H. (ed), Ata, A. Y. (ed) (2025). *Ekonomide Yeni Dönüşümler Işığında Makro İktisadi Politikalar ve Uygulamalar.* Özgür Publications. DOI: https://doi.org/10.58830/ozgur.pub1115. License: CC-BY-NC 4.0

The full text of this book has been peer-reviewed to ensure high academic standards. For full review policies, see https://www.ozguryayinlari.com/

ÖZGÜR YAYINLARI

Bölüm 11

Türkiye'de Cinsiyete Dayalı İşsizlik: Enflasyon ve Ekonomik Büyümenin Rolü

Mustafa Orhan Özer[1]

Özet

İşgücü piyasasında cinsiyet temelli farklılıkların makroekonomik değişkenlerle olan ilişkisi, politika yapıcılar açısından dikkate değer sonuçlar doğurmaktadır. Bu ilişkilerin zaman içindeki dinamik yapısının incelenmesi, işsizlikle mücadelede uygulanacak politikaların etkinliğini artırabilecek önemli bilgiler sunacaktır. Bu çalışma Türkiye'de enflasyon ve ekonomik büyümenin erkek ve kadın işsizlik oranları üzerindeki etkisini araştırmaktadır. 1991-2024 yıllarını kapsayan yıllık zaman serilerinin durağanlık durumları Phillips-Perron birim kök testiyle incelenmiştir. Test sonuçları büyümenin düzeyde, diğer serilerin birinci farkı alındığında durağan hale geldiğini göstermiştir. Farklı seviyelerde durağan olmaları nedeniyle seriler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığının sınanmasında ARDL sınır testi yaklaşımı kullanılmıştır. Elde edilen bulgular hem kadın hem de erkek işsizlik oranının enflasyon ve büyümeden etkilendiğini ortaya koymuştur. Uzun dönem katsayıları enflasyonda meydana gelen bir birimlik artışın erkek işsizlik oranında 0.021, kadın işsizlik oranında 0.027 birimlik azalmaya yol açtığını; büyümede meydana gelen bir birimlik artışın erkek işsizlik oranında 0.161, kadın işsizlik oranında 0.106 birimlik azalmaya yol açtığını ortaya koymaktadır. Hata düzeltme modeli, kısa dönemde ortaya çıkan dengesizliklerin uzun dönemde kendiliğinden dengeye geldiğine işaret etmektedir. Diagnostik test sonuçları çalışmada kullanılan modellerin güvenilir olduğunu göstermektedir. Sonuçlar erkek istihdamının iktisadi büyümeye, kadın istihdamının ise fiyat hareketlerine daha duyarlı sektörlerde yoğunlaştığına işaret etmektedir. Ancak katsayılar arasındaki farkın sınırlı olması, kadın ve erkek işsizlik oranlarının makroekonomik değişkenlere tepkilerinin büyük ölçüde benzer olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, Türkiye'de cinsiyete dayalı işsizlik farklılıklarının yalnızca makroekonomik göstergelerle açıklanmasının mümkün olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla yüksek ve sürdürülebilir ekonomik büyüme hızına ulaşılması, sektörel

1 Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, mustafaorhanozer@anadolu.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-3222-9913

https://doi.org/10.58830/ozgur.pub1115.c4514

çeşitliliğin artırılması, esnek çalışma modellerinin desteklenmesi, eğitim ve beceri geliştirme programlarının yaygınlaştırılması, emek piyasasındaki bu sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır.

1. Giriş

İktisadi büyüme ve enflasyon, ülkelerin makroekonomik performansını belirleyen temel göstergeler arasında yer almakta ve emek piyasası üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde bu iki gösterge daha dalgalı bir seyir izlemekte, bu da işgücü piyasasında belirsizlikleri artırarak kadın ve erkek işsizliği üzerinde farklı etkiler yaratmaktadır. Türkiye ekonomisinde de işgücü piyasasında önemli sorunlar olduğu ve bunun son yıllarda dalgalanan enflasyon ve büyüme oranlarıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Sanayi Devrimi'yle birlikte üretimde makineleşmenin başlaması, emek talebinin niteliğini köklü biçimde değiştirmiştir. Mekanik güç kaynaklarının üretimde belirleyici hâle gelmesi, fiziksel kuvvete dayalı işler için işgücüne duyulan ihtiyacı azaltmış, böylece çalışanlar arasındaki biyolojik ve fizyolojik farklılıkların üretkenlik açısından önemi büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Kadın emeğine olan talebi belirgin biçimde artıran bu dönüşüm, zamanla kadınların farklı toplumsal alanlarda hak arayışlarına da zemin hazırlamıştır. Mill (1869), kadınların sanayileşme sürecinden önemli kazanımlar elde ettiğini ifade etmiştir.

Kadınların emek piyasasındaki ilerleyişi XX. yüzyıl boyunca devam etmiştir. Bunun sonucunda günümüzde özellikle beşerî sermaye açısından kadınların erkeklere yakınsadığı görülmektedir. Ancak, ücret ve istihdam seviyeleri bakımından olduğu gibi, erkeklerin ve kadınların işgücü piyasasında yerine getirdiği faaliyet türlerinde de belirgin farklılıklar bulunmaktadır (Olivetti ve Petrongolo, 2016: 406). Bu durumun cinsiyetlere özgü biyolojik ve fiziksel farklılıkların yanı sıra toplumsal cinsiyet normları, sosyo-kültürel ve ekonomik faktörlerden kaynaklandığı kabul edilmektedir.

Geleneksel toplumlarda kadınların işgücüne katılımı erkeklere göre daha zor olmaktadır. Bunun temel nedeni işverenlerin, kadınların tam zamanlı çalışmasını engelleyecek ölçüde aile sorumluluğuna sahip olduğunu düşünmeleridir. Ayrıca işgücü piyasalarının yeterinde gelişmemiş olduğu bu ülkelerde, esnek çalışma saatleri ve evden çalışma imkanlarının yetersiz olması da kadınların işsiz kalmasına neden olmaktadır (Lewandowska-Gwarda, 2018: 184). Ancak, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algıların değişmesi ve esnek çalışma modelleri ile uzaktan çalışma olanaklarının giderek yaygınlaşması, kadınların işgücüne katılımını teşvik etmektedir.

Bu çalışma, temel makroekonomik göstergeler olan enflasyon ve büyümenin kadın ve erkek işsizliği üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Bu amaçla, 1991-2024 dönemini kapsayan yıllık zaman serileri kullanılarak değişkenler arasındaki ilişki ampirik açıdan ele alınmaktadır. Literatürdeki çoğu çalışmadan farklı olarak işsizlik sorununu cinsiyet bağlamında ele alan bu çalışmada, farklı seviyelerde durağan olan seriler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi araştırmaya olanak sağlayan Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif (ARDL) sınır testi yaklaşımı kullanılmaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde sırasıyla Türkiye'de emek piyasası incelenecek, ilgili literatür değerlendirilecek, veri, yöntem ve bulgular aktarılacak, sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular değerlendirilecektir.

2. Türkiye'de İşgücü Piyasasının Genel Görünümü

Türkiye'nin sanayileşme sürecini geç tamamlaması, kadınların işgücüne katılmasının önündeki temel sorun olmuştur. Sanayileşmeden önceki dönemlerde kadınların emek piyasasına dahil olması genellikle zorunluluk sonucu ortaya çıkmış ve kalıcı olmamıştır. Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında erkeklerin orduya katılması nedeniyle kadınlar işgücüne dahil olmuşlardır. Benzer biçimde II. Dünya Savaşı sırasında da daha fazla sayıda erkeğin silah altına alınması sonucu kadınlar çalışmak zorunda kalmışlardır. Fakat savaş sona erdikten sonra kadınların işgücü piyasasından çekilip geleneksel ev işlerine geri döndükleri görülmüştür (Berber ve Yılmaz Eser, 2008: 3).

XX. yüzyılın ikinci yarısı Türkiye'de kadınların çalışma hayatı bakımından önemli kırılmaya sahne olmuştur. Bu yıllarda köyden kente doğru nüfus hareketliliği başlamış, kentleşmeyle birlikte kadın istihdamında artış meydana gelmiştir (Erdoğan ve Yaşar, 2018: 18). Bununla birlikte, bu artışın işgücü piyasası açısından kayda değer ve tatmin edici bir seviyede olduğunu söylemek güçtür. Çünkü kırsal bölgelerde ücretsiz aile işçisi olarak iktisadi faaliyetin bir parçası sayılan kadınlar, kente göç ettiklerinde çoğunlukla ev içi rollerle tanımlanarak işgücünün dışında bırakılmışlardır (Karabıyık, 2012: 236).

İthal ikameci sanayileşme anlayışının benimsendiği 1960-1980 yılları arasında kadınlar işgücü piyasasından dışlanmaya devam etmiştir. Benzer biçimde, ihracata dayalı sanayileşme anlayışının benimsendiği 1980 sonrası dönemde de kadınların tarım dışı sektörlerde işgücüne katılımında dikkate değer bir artış yaşanmamıştır. Bu durum, istihdam yaratma ve işsizlikle mücadelenin hükümetlerin öncelikli politikaları arasında yer almamasından kaynaklanmıştır. Kadın istihdamına yönelik özel politikalar

6. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda gündeme gelmiş; ancak politika önerileri daha çok esnek, güvencesiz ve ev içinde icra edilebilecek çalışma biçimlerine indirgenmiştir. (Toksöz, 2011: 27). Yine de "Çalışan kadınların çalışma hayatı, sosyal güvenlik, sağlık, mesleki eğitim, yeniden işe alınma gibi konularda karşılaştıkları, uygulamadan kaynaklanan güçlüklerin giderilmesi için tedbirler geliştirilecek, çocuklarının bakım imkanlarının artırılması teşvik edilecektir." (6. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990) ifadesi, kadınların çalışma hayatındaki rolünün anlaşılmaya başlandığını göstermesi bakımından önemlidir.

Emek piyasasında cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik somut adımlar 2000'li yıllarda atılmıştır. Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında, 2002 yılında yeni Medeni Kanun, 2003 yılında 4857 sayılı İş Kanunu yürürlüğe girmiş ve 2004 yılında Anayasa'nın 10. maddesinde değişiklik yapılmıştır (Dedeoğlu, 2009: 48). Bu düzenlemeler sayesinde kadınların emek piyasasındaki statüsü hukuki açıdan erkeklerle eşit hale getirilmiş, kadınların çalışma hakları ve fırsatları güçlendirilmiştir.

Türkiye'de kadınların işgücü piyasasında karşılaştığı birçok sorun bulunmaktadır. Toplumun kadınlara belirli roller atfetmesi, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanamaması, kadınlara yedek işgücü muamelesi yapılması ve ücretlerin cinsiyet bazında eşit olmaması bunların yalnızca bir kısmını oluşturmaktadır (Uslu ve Şahin, 2024: 89). Demografik ve sosyolojik faktörlerin yanı sıra makroekonomik faktörler de kadınlar açısından sorun teşkil etmektedir. Bu durum kadın ve erkek işsizlik oranlarının ayrışmasına yol açmaktadır.

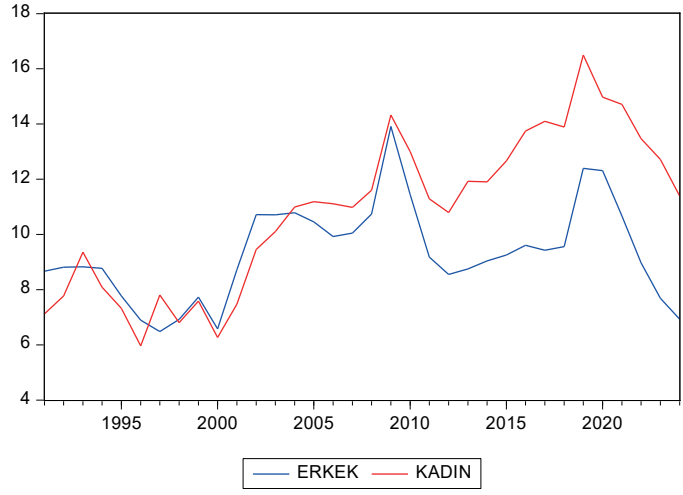

Şekil 1. Türkiye'de Kadın ve Erkek İşsizlik Oranı

Şekil 1'de yer alan çizgi grafikler, 1991–2024 yılları arasında Türkiye'de kadın ve erkek işsizlik oranlarının zaman içindeki değişimini göstermektedir. 2008 Küresel Krizi'ne kadar kadın ve erkek işsizlik oranlarının birbirine görece yakın seyrettiği, hatta bazı dönemlerde kadın işsizlik oranının erkek işsizlik oranının altında kaldığı görülmektedir. Özellikle 1990'lı yılların ortalarında ve 2000'li yılların başlarında bu durum belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Ancak 2008 Krizi, bu eğilimde önemli bir kırılma yaratmış ve cinsiyete göre işsizlik oranlarının belirgin biçimde ayrışmasına neden olmuştur. Kriz sonrasında söz konusu ayrışmanın derinleşerek devam ettiği ve günümüze kadar etkisini sürdürdüğü gözlemlenmektedir.

3. Literatür Taraması

Literatürde, ekonomik büyümenin cinsiyete göre işsizlik ve istihdam üzerindeki etkilerini Türkiye özelinde ele alan birçok çalışma bulunmaktadır. Zeren ve Kılınç Savrul (2017), 1991-2014 dönemini Jatemi-J-Irandoust saklı eşbütünleşme testi ile analiz etmiş ve kadın istihdamının büyümeden etkilendiğini ifade etmişlerdir. Güçlü (2018) sabit ve rassal etkiler modeli ile 2004-2014 aralığını incelemiş ve değişkenler arasındaki ilişkinin ters U şeklinde olduğunu belirlemişlerdir. Türlüoğlu (2018), Granger nedensellik testini kullanarak 1999-2017 dönemini analiz ettiği çalışmasında değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit etmiştir. Aksoy vd. (2019), 1988-2018 yıllarını ARDL sınır testi yaklaşımıyla araştırmış ve kadın istihdamının büyümeden olumlu anlamda etkilendiğini belirlemişlerdir. Aksoy ve İvrendi (2023), 2009-2020 dönemini etki-tepki analizi aracılığıyla değerlendirmişlerdir. Elde edilen bulgulara göre, büyüme erkek işsizlik oranını azaltırken kadın işsizlik oranı üzerine herhangi bir etki yaratmamaktadır.

Bazı çalışmalar enflasyonun kadın istihdamı üzerindeki etkisini incelemiştir. Doğaner (2022), Fourier ADL yaklaşımını kullanarak 1990-2020 yıllarını analiz etmiş ve uzun dönemde enflasyonun kadın istihdam oranını artırdığını tespit etmiştir. Aykın ve Azazi (2024) Johansen eşbütünleşme ile Granger ve Toda-Yamamoto nedensellik testleri aracılığıyla 1993-2023 dönemini araştırmışlardır. Ulaşılan sonuçlara göre, değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki bulunmamakta; ancak enflasyondan kadın istihdamına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır.

Bazı çalışmaların ekonomik büyüme ve enflasyonun cinsiyete göre ayrıştırılmış işgücü piyasası göstergeleri üzerindeki etkilerini ele aldığı görülmektedir. Özkök ve Atay Polat (2020) Johansen eşbütünleşme testini kullanarak 1990-2018 dönemini, Sertçelik (2021) Maki eşbütünleşme testini kullanarak 1994-2019 dönemini analiz etmiştir. Her iki çalışmada

da kadınların işgücüne katılım oranının enflasyon ve büyümeden pozitif yönde etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Arslan (2021) Gregory-Hansen ve Engle-Granger eşbütünleşme testlerini kullanarak 1988-2019 dönemini incelemiştir. Elde edilen bulgular, enflasyonun kadın istihdamını artırdığını; ekonomik büyümenin ise hizmet sektöründe istihdamı artırırken, tarım ve sanayi sektörlerinde azalttığını göstermektedir.

Çeşitli ampirik çalışmalar, kadın ve erkek işsizlik oranları açısından histeri etkisinin varlığını sınamıştır. Çemrek ve Şeker (2020), Zivot-Andrews ve Lee-Strazicich birim kök testleriyle 2005-2019 zaman dilimini analiz etmiş ve histeri etkisinin kadın işsizliği için geçerli olduğunu belirlemişlerdir. Çiçen (2020), Fourier KPSS birim kök testi ile 2005-2014 yılları arasını incelediği çalışmasında, bekar erkekler ve evli kadınlar için işsizlikte histeri etkisinin var olduğunu tespit etmiştir. Şak (2021), Fourier Kruse birim kök testi aracılığıyla 1988-2018 dönemini değerlendirmiş ve histeri etkisinin erkek işsizliği için geçerli olmadığını, kadın işsizliği için geçerli olduğunu belirtmiştir. Telli Üçler vd. (2023), PP testi ile 2014-2022 dönemini; Acar ve Soydal (2024) ise ADF ve PP birim kök testleriyle 2021-2024 dönemini incelemiştir. Bu çalışmalar, kadın işsizliğinin erkek işsizliğine kıyasla daha güçlü bir histeri etkisine sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Bazı çalışmalarda cinsiyete dayalı işsizliğin temel makroekonomik göstergelerle ilişkisi farklı ülkeler açısından değerlendirilmiştir:

Mujahid vd. (2013), 1980-2010 dönemi için Pakistan'ı ARDL ve Granger testleri ile analiz etmişlerdir. Elde edilen bulgular enflasyonun uzun dönemde, ekonomik büyümenin hem kısa hem de uzun dönemde kadınların işgücüne katılımını olumlu etkilediğini göstermektedir. Shiferaw (2023), Etiyopya'yı dalgacık analizi, skor modeli, ARDL sınır testi yaklaşımı ve Toda-Yamamoto nedensellik testiyle incelemiştir. 1991-2021 yıllarını kapsayan çalışmada enflasyon ve büyümede meydana gelen artışın hem kadın işsizliğini hem de erkek işsizliğini azalttığı tespit edilmiştir. Nasirzadeh vd. (2024), 2008-2021 dönemi için İran'ı sabit etkiler, rassal etkiler ve genelleştirilmiş momentler yöntemiyle incelemiş ve benzer bulgulara ulaşmışlardır. Altarturi ve Hassouneh (2024), 2000-2022 dönemi için Filistin'i; Azu vd. (2024), 1990-2023 dönemi için Nijerya'yı araştırmışlardır. ARDL sınır testi yaklaşımının kullanıldığı bu çalışmalardan birincisinde kadın istihdamının büyümeyi, ikincisinde enflasyonun genç kadın işsizliğini artırdığı tespit edilmiştir.

Bazı çalışmaların ülke grupları üzerinden hareket ettikleri görülmektedir:

Brincikova ve Darmo (2015), sabit etkiler modelini kullanarak 2000-2013 dönemi için 28 AB ülkesini değerlendirmişlerdir. Elde edilen bulgular büyümenin erkek işsizliğini kadın işsizliğine göre daha fazla düşürdüğüne işaret etmektedir. Choudhry ve Elhorst (2018) aynı yöntemle gelişmiş ve gelişmekte olan 40 ülkeyi analiz etmişlerdir. 1960-2015 yıllarını kapsayan veri setinin kullanıldığı çalışmada kadın istihdamının büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bhuiyan (2022), 2000-2019 dönemi için Bangladeş, Butan, Hindistan, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka'yı sabit ve rassal etkiler yöntemiyle incelemiştir. Ulaşılan sonuçlar kadın istihdamının enflasyondan pozitif yönde etkilendiğini ortaya koymuştur. Gulvira vd. (2024), seçilmiş ülkeleri regresyon analiziyle incelemişlerdir. 2012-2022 yıllarını kapsayan çalışmada, kadın girişimciliğinin ekonomik büyümedeki rolü vurgulanmıştır.

4. Veri Seti, Metodoloji ve Ampirik Bulgular

4.1. Veri Seti

Türkiye'de enflasyon ve ekonomik büyümenin erkek ve kadın işsizliği üzerindeki uzun dönemli etkilerini araştıran bu çalışmada, enflasyon göstergesi olarak yıllık tüketici fiyat enflasyonu, büyüme göstergesi olarak GSYİH'nin yıllık artış oranı kullanılmıştır. Erkek ve kadın işsizliği göstergesi olarak Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tahminine göre erkek ve kadın işgücü içindeki işsizlerin oranı dikkate alınmıştır. 1991-2024 yıllarını kapsayan yıllık zaman serisi verileri Dünya Bankası'ndan (WB, 2025) elde edilmiştir.

4.2. Metodoloji

İktisadi zaman serileri arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığını sınamak amacıyla genellikle eşbütünleşme testlerine başvurulmaktadır. Engle ve Granger (1987), Johansen (1988) ve Phillips ve Ouliaris (1990) tarafından geliştirilen öncü testler bu açıdan literatüre önemli katkılar sunmuştur. Fakat bu testlerin uygulanması için tüm değişkenlerin I(1) olma zorunluluğu araştırmacılar için büyük bir kısıt yaratmaktadır. Bu noktada Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen ARDL sınır testi yaklaşımı farklı mertebede durağan hale gelen seriler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi incelemek suretiyle literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmuştur.

ARDL yöntemini, bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri ile bağımsız değişkenlerin hem gecikmeli hem de güncel değerlerini içeren bir regresyon modeli olarak tanımlamak mümkündür. Bu yöntemin temel avantajı, araştırmacılara küçük örneklem büyüklüklerine sahip veri setleriyle çalışırken

dahi güvenilir ve tutarlı sonuçlar elde etme olanağı sunmasıdır (Narayan ve Narayan, 2005: 429). Testin uygulanması için aşağıdaki denklemler kullanılmaktadır:

$$\Delta MUNE_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^{p} \alpha_1 \Delta MUNE_{t-i} + \sum_{i=1}^{p} \alpha_2 \Delta INF_{t-i} + \sum_{i=1}^{p} \alpha_3 \Delta GRW_{t-i} + \alpha_4 MUNE_{t-1} + \alpha_5 INF_{t-1} + \alpha_6 GRW_{t-1} + e_t \quad (1)$$

$$\Delta FUNE_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{p} \beta_1 \Delta FUNE_{t-i} + \sum_{i=1}^{p} \beta_2 \Delta INF_{t-i} + \sum_{i=1}^{p} \beta_3 \Delta GRW_{t-i} + \beta_4 FUNE_{t-1} + \beta_5 INF_{t-1} + \beta_6 GRW_{t-1} + \varepsilon_t \quad (2)$$

Burada Δ fark operatörünü, p optimal gecikme uzunluğunu, e_t ve ε_t hata terimlerini temsil etmektedir. Testin hipotezleri aşağıda görüldüğü gibidir:

$$H_0 : \alpha_4 = \alpha_5 = \alpha_6 = 0, \quad H_0 : \beta_4 = \beta_5 = \beta_6 = 0 \quad (3)$$

$$H_1 : \alpha_4 \neq \alpha_5 \neq \alpha_6 \neq 0, \quad H_1 : \beta_4 \neq \beta_5 \neq \beta_6 \neq 0 \quad (4)$$

(3) numaralı denklemde görülen temel hipotez serilerin eşbütünleşik olduğunu, (4) numaralı denklemde görülen alternatif hipotez ise olmadığını ifade etmektedir. Hesaplanan F-istatistiğinin kritik sınır değerlerinin dışında kalması halinde H_0 hipotezi reddedilmektedir. Sonraki aşamada aşağıdaki denklemler aracılığıyla uzun dönem katsayıları tahmin edilmektedir (Narayan ve Narayan, 2005: 432).

$$MUNE_t = \lambda_0 + \sum_{i=1}^{p} \lambda_1 MUNE_{t-i} + \sum_{i=1}^{p} \lambda_2 INF_{t-i} + \sum_{i=1}^{p} \lambda_3 GRW_{t-i} + \mu_t \quad (5)$$

$$FUNE_t = \gamma_0 + \sum_{i=1}^{p} \gamma_1 FUNE_{t-i} + \sum_{i=1}^{p} \gamma_2 INF_{t-i} + \sum_{i=1}^{p} \gamma_3 GRW_{t-i} + \nu_t \quad (6)$$

Burada μ_t ve ν_t hata terimlerini göstermektedir. Son aşamada hata düzeltme modeli oluşturularak seriler arasındaki kısa dönem ve uzun dönem ilişkileri analiz edilmektedir. Hata düzeltme terimi, sistemin kısa dönem dengesizliklerini ne ölçüde ve ne hızda uzun dönem denge seviyesine geri döndürdüğünü göstermektedir. Dolayısıyla, kurulan hata düzeltme modeli hem kısa dönem dinamikleri hem de uzun dönem denge ilişkisini birlikte değerlendirmeye imkân sağlamaktadır. Modelin kurulması için aşağıdaki denklemler dikkate alınmaktadır:

$$\Delta MUNE_t = \theta_0 + \sum_{i=1}^{p} \theta_1 \Delta MUNE_{t-i} + \sum_{i=1}^{p} \theta_2 \Delta INF_{t-i} + \sum_{i=1}^{p} \theta_3 \Delta GRW_{t-i} + \theta_3 ECT_{t-1} + \zeta_t \quad (7)$$

$$\Delta FUNE_t = \varphi_0 + \sum_{i=1}^{p} \varphi_1 \Delta FUNE_{t-i} + \sum_{i=1}^{p} \varphi_2 \Delta INF_{t-i} + \sum_{i=1}^{p} \varphi_3 \Delta GRW_{t-i} + \varphi_3 ECT_{t-1} + \eta_t \quad (8)$$

Burada ζ_t ve η_t hata terimlerini, ECT ise hata düzeltme terimini göstermektedir. ECT katsayısının pozitif veya -2'den küçük olması sistemin dengeden uzaklaştığını, 0 ile -1 arasında olması dengeye geldiğini göstermektedir. Katsayının -1 ile -2 arasında olması ise hata düzeltme sürecinin uzun dönem denge değeri etrafında sönümlenen dalgalanmalar göstererek dengeye ulaştığını ifade etmektedir (Narayan ve Smyth, 2006: 339). Katsayının yorumlanabilmesi için istatistiksel açıdan anlamlı olması gerekmektedir.

4.3. Bulgular

Analize geçmeden önce, çalışmada kullanılan serilere ait betimleyici istatistikler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Betimleyici İstatistikler

	MUNE	**FUNE**	**INF**	**GRW**
Ortalama	9.330	10.835	36.903	4.606
Medyan	9.111	11.150	17.964	5.322
Maksimum Değer	13.915	16.502	105.215	11.439
Minimum Değer	6.478	5.965	6.251	-5.750
Standart Sapma	1.736	2.843	31.907	4.393
Çarpıklık	0.447	-0.054	0.550	-0.843
Basıklık	3.080	1.984	1.782	3.141
Jarque-Bera	1.141	1.479	3.817	4.057
Olasılık Değeri	0.565	0.477	0.148	0.132

Tablo 1'de görüldüğü üzere, ortalama değerlere göre kadın işsizlik oranı erkek işsizlik oranından yüksektir. Maksimum ve minimum değerler, kadın işsizlik oranının makroekonomik göstergelere daha duyarlı olabileceğine işaret etmektedir. Ortalama ve medyan değerleri arasındaki farklar ve standart sapma değerleri en yüksek değişkenliğe sahip serinin enflasyon olduğu göstermektedir. Çarpıklık değerlerine göre erkek işsizliği ve enflasyon sağa, büyüme ise sola doğru kuyrukludur. Kadın işsizliği ise neredeyse simetrik bir dağılım göstermektedir. Basıklık değerlerine göre kadın işsizliği ve enflasyon yayvan, diğerleri normal görünümdedir. Jarque-Bera test istatistikleri ve karşılık gelen olasılık değerlerine göre tüm değişkenler normal dağılım varsayımını karşılamaktadır. Serilerin durağanlık durumları Phillips-Perron (PP) birim kök testi ile incelenmiş olup, test sonuçları Tablo 2'de özetlenmiştir.

Tablo 2. PP Birim Kök Testi Sonuçları

Seriler	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
MUNE	-2.160	0.224
FUNE	-1.573	0.485
INF	-1.313	0.612
GRW	-6.885*	0.000
ΔMUNE	-4.331*	0.002
ΔFUNE	-5.765*	0.000
ΔINF	-6.086*	0.000

***Not:** *, %1 seviyesinde anlamlılığı temsil etmektedir. Testin uygulanmasında, Bartlett kernel yaklaşımı ve Newey-West otomatik bant genişliği seçim kriteri dikkate alınmıştır.*

Tablo 2'de görüldüğü üzere, serilere düzeyde uygulanan birim kök testinde GRW dışındaki diğer tüm serilerde birim kökün varlığını ifade eden temel hipotez reddedilememiştir. Bunun üzerine, ilgili serilerin birinci farkları alındıktan sonra uygulanan birim kök testinde, temel hipotez tüm seriler için reddedilmiş ve serilerin birinci farkta durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. PP birim kök testinden elde edilen bulgular, GRW serisinin I(0), MUNE, FUNE ve INF serilerinin I(1) olduğunu göstermektedir. Seriler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığını test etmek amacıyla ARDL sınır testi yaklaşımı kullanılmış olup, test sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. ARDL Sınır Testi Sonuçları

Model	F-istatistiği	%10 Alt Sınır	%10 Üst Sınır	%5 Alt Sınır	%5 Üst Sınır	%1 Alt Sınır	%1 Üst Sınır
Model 1	12.141*	2.915	3.695	3.538	4.428	5.155	6.265
Model 2	4.580**						

***Not:** * ve **, sırasıyla %1 ve %5 seviyelerinde anlamlılığı temsil etmektedir. Model belirleme aşamasında Akaike Bilgi Kriteri (AIC) esas alınmıştır.*

Tablo 3'te görüldüğü üzere, bağımlı değişkenin MUNE olduğu Model 1 için hesaplanan F-istatistiği tüm anlamlılık seviyelerinde hem alt hem de üst sınır kritik değerleri aşmıştır. Bağımlı değişkenin FUNE olduğu Model 2 için ise bu durum %5 anlamlılık seviyesi için geçerlidir. Yani her iki model için de değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olmadığını ifade eden temel hipotez reddedilmiştir. Bu sonuçlar hem MUNE hem de FUNE değişkenlerinin

INF ve GRW serileriyle uzun dönemli bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Uzun dönem katsayıları ARDL modeli aracılığıyla tahmin edilmiş ve sonuçlar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. ARDL Modeli Uzun Dönem Katsayıları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Olasılık Değeri
MUNE	INF	-0.021	0.006	-3.579*	0.001
	GRW	-0.161	0.035	-4.537*	0.000
FUNE	INF	-0.027	0.007	-3.949*	0.001
	GRW	-0.106	0.041	-2.585**	0.016

Not: ** ve ** sırasıyla %1 ve %5 seviyelerinde anlamlılığı temsil etmektedir.*

Tablo 4'te yer alan ARDL modeline dayanan uzun dönem katsayıları incelendiğinde, tüm katsayıların istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir. Buna göre, INF'te meydana gelen bir birimlik artış uzun dönemde MUNE'de 0.021 birimlik; FUNE'de 0.027 birimlik azalmaya neden olmaktadır. GRW'de meydana gelen bir birimlik artış ise uzun dönemde MUNE'de 0.161 birimlik; FUNE'de 0.106 birimlik azalmaya yol açmaktadır. Modelin kısa dönemli dinamiklerini incelemek amacıyla hata düzeltme modeli kurulmuş, elde edilen bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Hata Düzeltme Mekanizması Tahminleri

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Olasılık Değeri
ΔMUNE	COINTEQ	-0.406	0.055	-7.346*	0.000
ΔFUNE	COINTEQ	-0.217	0.048	-4.540*	0.000

Not: **, %1 seviyesinde anlamlılığı temsil etmektedir.*

Tablo 5'te görüldüğü üzere, her iki model için de hata düzeltme terimi negatif ve istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç, hata düzeltme mekanizmasının sağlıklı bir şekilde işlediğine işaret etmektedir. Kısa dönemde ortaya çıkan bir dengesizlik, MUNE'nin bağımlı değişken olduğu ilk modelde yaklaşık 2,5 yıl; FUNE'nin bağımlı değişken olduğu ikinci modelde ise yaklaşık 4,5 yıl içinde kendiliğinden ortadan kalkmakta ve sistem yeniden dengeye gelmektedir. Kurulan modellerin gecikme yapısına bağlı olarak kısa dönem katsayıları tahmin edilememiştir. Tablo 6'da yer alan test sonuçları, modellerin sağlamlığının ve güvenilirliğinin değerlendirilmesi amacıyla uygulanan çeşitli diagnostik analizleri özetlemektedir.

Tablo 6. Diagnostik Test Sonuçları

	Bağımlı Değişken: MUNE		**Bağımlı Değişken: FUNE**	
Test	**İstatistik**	**Olasılık Değeri**	**İstatistik**	**Olasılık Değeri**
Jarque-Bera	2.652	0.266	0.129	0.937
Breusch-Godfrey	0.361	0.701	0.033	0.967
Breusch-Pagan-Godfrey	1.707	0.178	1.145	0.367
Ramsey RESET Test	0.122	0.730	0.292	0.594

Tablo 6'da yer alan Jarque-Bera testi sonuçlarına göre, modellerin hata terimlerinin normal dağılıma sahip olduğu yönündeki temel hipotez reddedilememektedir. Breusch-Godfrey testi, hata terimleri arasında otokorelasyon olmadığını ifade eden temel hipotezin reddedilemediğini göstermektedir. Breusch-Pagan-Godfrey testinden elde edilen bulgular, hata terimlerinin varyansının sabit olduğunu savunan temel hipotezin reddedilemediğine işaret etmektedir. Ramsey testine göre ise modelin doğru şekilde tanımlandığını gösteren temel hipotez reddedilememektedir. Sonuç olarak, uygulanan diagnstik testler; her iki modelin hata terimlerinin normal dağıldığını, otokorelasyon ve değişen varyans sorunu olmadığını ve modellerin fonksiyonel biçimlerinin uygun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç modellerin istatistiksel açıdan güvenilir olduklarını göstermektedir. Modellerin kararlı olup olmadıklarını değerlendirmek amacıyla Cusum ve CusumQ grafik analizi yapılmıştır.

Model 1 ***Model 2***

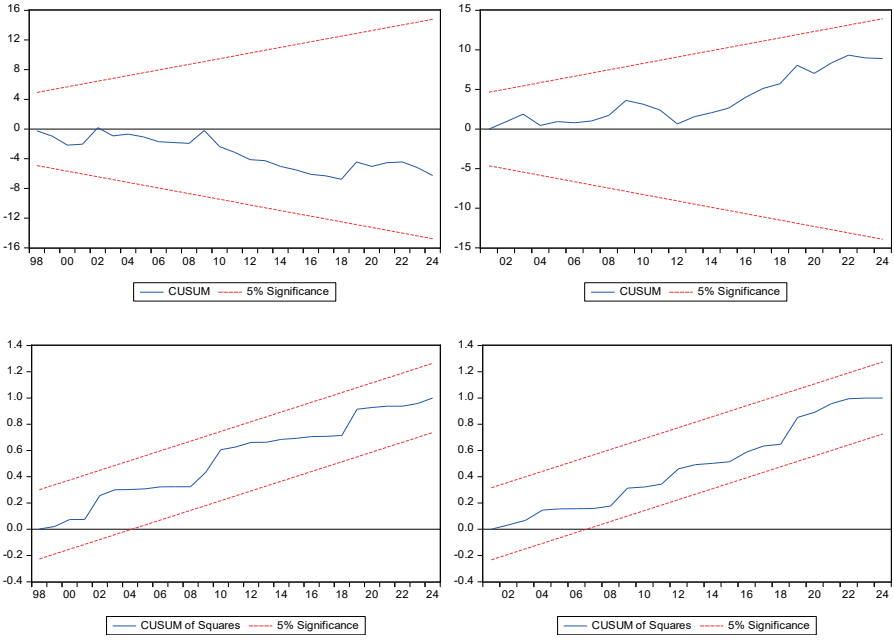

Şekil 2. Cusum ve CusumQ Grafikleri

Şekil 2'de sol tarafta MUNE değişkeninin bağımlı değişken olduğu birinci model, sağ tarafta FUNE değişkeninin bağımlı değişken olduğu ikinci modele ilişkin Cusum ve CusumQ test sonuçları yer almaktadır. Sonuçlar, ilgili çizgilerin %5'lik güven sınırları içerisinde kaldığı göstermektedir. Bu durum kurulan modellerin yapısal değişime maruz kalmadığını ve parametrelerin zaman içinde değişkenlik göstermediğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak bu çalışmada kullanılan modeller kararlı ve güvenilir bir görünüm sergilemektedir.

Sonuç

Cinsiyete dayalı işsizlik dinamiklerinin incelenmesi, hem işgücü piyasasının mevcut yapısal sorunlarını ortaya koymak hem de büyüme ve enflasyon gibi temel makroekonomik göstergelerin toplumsal cinsiyet üzerindeki farklılaştırıcı etkilerini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. İşsizlik oranlarının cinsiyet bazında ayrışması ve bu ayrışmanın zamanla artması, kadınların makroekonomik sorunlardan daha fazla etkilendiğine işaret etmektedir. Bu durum emek piyasasında kalıcı eşitsizliklere yol açmakta ve makroekonomik performans üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye'de 1991-2024 döneminde enflasyon ve büyüme oranlarının kadın ve erkek işsizlik oranları üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. Değişkenlerin durağanlık durumları PP birim kök testiyle incelenmiş ve büyümenin düzeyde, diğer serilerin ise birinci farkta durağan olduğu tespit edilmiştir. Bunun üzerinde, farklı seviyelerde durağan olan zaman serileri arasındaki uzun dönemli ilişkinin incelenmesine olanak sağlayan ARDL sınır testi uygulanmıştır. Buna göre; enflasyonda meydana gelen bir birimlik artış uzun dönemde erkek işsizlik oranında 0.021, kadın işsizlik oranında 0.027 birimlik azalmaya yol açmaktadır. Büyümede görülen bir birimlik artış uzun dönemde erkek işsizlik oranında 0.161, kadın işsizlik oranında 0.106 birimlik azalmaya neden olmaktadır.

Ulaşılan sonuçlar hem erkek hem de kadın işsizliğinin büyüme ve enflasyondan negatif yönde etkilendiğini ortaya koymaktadır. Katsayılar, erkek istihdamının büyümeye; kadın istihdamının ise fiyat dalgalanmalarına daha hassas sektörlerde yoğunlaştığına işaret etmektedir. Ancak katsayılar arasındaki farkların küçük olması, kadın ve erkek işsizlik oranlarının söz konusu makroekonomik göstergelere karşı duyarlılık açısından belirgin biçimde ayrışmadığını göstermektedir. Bu durum, cinsiyete dayalı işsizlik farklılıklarının yalnızca makroekonomik değişkenlerle açıklanmasının mümkün olmadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, yüksek ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin yanı sıra sektörel çeşitliliğin sağlanması, esnek çalışma modellerinin teşvik edilmesi, eğitim ve beceri geliştirme programlarının sunulması ve eşitlikçi istihdam politikalarının geliştirilmesi, emek piyasasındaki bu sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

Acar, M. S., & Soydal, H. (2024). Türkiye'de cinsiyete dayalı işsizlik histerisinin sınanması. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (54), 300–311.

Aksoy, N., Felek, Ş., Yayla, N., & Çeviş, İ. (2019). Türkiye'de kadın istihdamı ve etkileyen faktörler. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 17(3), 146–163.

Aksoy, N., & İvrendi, M. (2023). Türkiye'de ekonomik büyümenin cinsiyet ve eğitim temelinde işsizliğe etkisi. Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 18(69), 172–192.

Altarturi, B., & Hassouneh, N. (2024). The Influence of Female Labor Force Participation on Economic Growth in Palestine: An ARDL Approach. Al Qasimia University Journal of Islamic Economics, 4(2), 85-118.

Arslan, G. (2021). Türkiye'de kadın istihdamının görünümü: Kadın istihdamı ile FBGSYH, enflasyon oranı ve kadın işgücü oranı arasındaki eştümleşme ilişkisinin araştırılması. Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi, 2(2), 1–19.

Aykın, M., & Azazi, H. (2024). Kadın istihdamı ve enflasyon ilişkisi: Türkiye örneği. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 19(2), 13–20.

Azu, N. P., Okafor, J. S., Abdullahi, H. P., & Okorie, V. T. (2024). Impact of inflation on youth unemployment in Nigeria: a comparative analysis of male and female youths. POLAC International Journal of Economics & Management Science, 11(1), 118-128.

Berber, M., & Yılmaz Eser, B. (2008). Türkiye'de kadın istihdamı: ülke ve bölge düzeyinde sektörel analiz. ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources, 10(2), 1-16.

Bhuiyan, U. R. (2022). Impact of inflation on female labor force participation: A panel study on the countries of Indian sub-continent (Doctoral dissertation, Brac University).

Brincikova, Z., & Darmo, L. (2015). The impact of economic growth on gender specific unemployment in the EU. Scientific Annals of the "Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi Economic Sciences, 62(3), 383-390.

Choudhry, M. T., & Elhorst, P. (2018). Female labour force participation and economic development. International Journal of Manpower, 39(7), 896-912.

Çemrek, F., & Şeker, T. (2020). Türkiye'de kadın işsizlik oranlarının yapısal kırılmalı birim kök testleri ile incelenmesi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (Özel Sayı), 117–132.

Çiçen, Y. B. (2020). Global krizde cinsiyet ve medeni duruma göre işsizlik histerisi: Türkiye için Fourier durağanlık analizi. Akademik Hassasiyetler, *7*(13), 505–525.

Dedeoğlu, S. (2009). Eşitlik mi ayrımcılık mı? Türkiye'de sosyal devlet, cinsiyet eşitliği politikaları ve kadın istihdamı. Çalışma ve Toplum, 2(21), 41-54.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1990). 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994). Ankara: DPT.

Doğaner, A. (2022). Türkiye'de kadın istihdam oranı ile enflasyon arasındaki ilişki: Fourier ADL eşbütünleşme analizi. Business & Management Studies: An International Journal, 10(3), 1036–1047.

Engle, R. F., & Granger, C. W. J. (1987). Co-integration and error correction: Representation, estimation, and testing. Econometrica, 55(2), 251–276.

Erdoğan, S., & Yaşar, S. (2018). Türkiye'de kadın istihdamının gelişimi: Konya-Karaman örneği. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 20(34), 18-28.

Gulvira, A., Ainash, M., Sagynysh, M., Meiramgul, A., & Aliya, K. (2024). The impact of female entrepreneurship on economic growth in developing and developed economies. Economics - Innovative and Economics Research Journal, 12(2), 145-162.

Güçlü, M. (2018). Ekonomik kalkınma ve kadınların işgücüne katılımı: Türkiye için U hipotezinin yeniden test edilmesi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (32), 203-210.

Johansen, S. (1988). Statistical analysis of cointegration vectors. Journal of Economic Dynamics and Control, 12(2-3), 231–254.

Karabıyık, İ. (2012). Türkiye'de çalışma hayatında kadın istihdamı. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 32(1), 231-260.

Mill, J. S. (1869). *The subjection of women*. Longmans, Green, Reader, and Dyer.

Lewandowska-Gwarda, K. (2018). Female unemployment and its determinants in Poland in 2016 from the spatial perspective. *Oeconomia Copernicana, 9*(2), 183-204.

Narayan, P. K., & Narayan, S. (2005). Estimating income and price elasticities of imports for Fiji in a cointegration framework. *Economic Modelling, 22*(3), 423-438.

Narayan, P. K., & Smyth, R. (2006). What determines migration flows from low-income to high-income countries? An empirical investigation of Fiji–Us migration 1972–2001. Contemporary economic policy, 24(2), 332-342.

Nasirzadeh, E., Sadeghi Amroabadi, B., & Arman, A. (2024). Investigating the relationship between inflation and the gender unemployment gap in Iran. International Journal of New Political Economy, 5(2), 323-343.

Mujahid, N., Muhammed, S. D., & Noman, M. (2013). Economic determinants and female labour force participation: An empirical analysis of Pakistan. Developing Country Studies, 3(7), 12-23.

Olivetti, C., & Petrongolo, B. (2016). The evolution of gender gaps in industrialized countries. *Annual review of Economics, 8*(1), 405-434.

Özkök, C. S., & Atay Polat, M. (2020). Ekonomik büyüme, enflasyon ve kentleşmenin kadınların işgücüne katılımına etkileri: Türkiye üzerine bir uygulama. Global Journal of Economics and Business Studies, 9(17), 63–76.

Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. J. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. Journal of Applied Econometrics, 16(3), 289–326.

Phillips, P. C. B., & Ouliaris, S. (1990). Asymptotic properties of residual based tests for cointegration. Econometrica, 58(1), 165–193.

Sertçelik, Ş. (2021). Kadınların işgücüne katılım oranının belirleyicileri: Türkiye için yapısal kırılmalı zaman serisi analizi. R&S-Research Studies Anatolia Journal, 4(2), 91–102.

Shiferaw, Y. A. (2023). An understanding of how GDP, unemployment and inflation interact and change across time and frequency. Economies, 11(5), 131.

Şak, N. (2021). Türkiye'de işsizlik histerisi: Kadın ve erkek işsizliğine bir bakış. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(2), 467–477.

Telli Üçler, Y., Yıldırım, M., Akcan, A. T., & Ak, Ö. K. (2023). Türkiye'de genç kadın ve genç erkeklerin işsizlik histerisi. Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty, 10(2), 1071–1082.

Toksöz, G. (2011). Women's employment in Turkey in the light of different trajectories in development-different patterns in women's employment. Fe Dergi, 3(2), 19-32.

Türlüoğlu, E. (2018). Kadın istihdam ve büyüme ilişkisi: VAR modeli analizi. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 5(9), 59-68.

Uslu, Y., & Şahin, K. (2024). Kadın İstihdamında Yıllara Göre Değişim ve Karşılaşılan Zorluklar: Türkiye ve OECD Perspektifi. *Şura Akademi Dergisi,* (7 KADIN VE AİLE), 87-96.

WB (2025). World Development Indicators. World Bank Databank. https://databank.worldbank.org

Zeren, F., & Kılınç Savrul, B. (2017). Kadınların işgücüne katılım oranı, ekonomik büyüme, işsizlik oranı ve kentleşme oranı arasındaki saklı koentegrasyon ilişkisinin araştırılması. Yönetim Bilimleri Dergisi, 15(30), 87–103.